

شهروند هزاره سوم

احسان طیرانی‌راد

سردبیر نشریه توسعه و فناوری

این واقعیت نشان‌دهنده کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در تعامل شهروندان عصر اطلاعات است.

در عصر حاضر، اطلاعات و اطلاع‌رسانی، مهم‌ترین ابزار استراتژیک برای مدیریت و اداره صحیح همه واحدهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی محسوب می‌شود. به دلیل اهمیت اطلاعات در فرایند تصمیم‌گیری، فناوری اطلاعات در جهان با سرعت چشمگیری در حال توسعه است و تمام فعالیت‌های روزمره بشر را تحت تأثیر قرار داده است.

مؤلف کتاب شهروند الکترونیکی که آثار دیگری از جمله اینترنت را نیز در کارنامه خود دارد، در این کتاب ابتدایی‌ترین مفاهیم آموزشی را برای ورود به فضای مجازی^۱ به کمک رایانه‌های شخصی و در بستر شبکه جهانی وب، گردآوری کرده است. به اعتقاد وی، مخاطب بعد از مطالعه و فراگیری آموزش‌های این کتاب، شهروندی الکترونیکی خواهد بود.

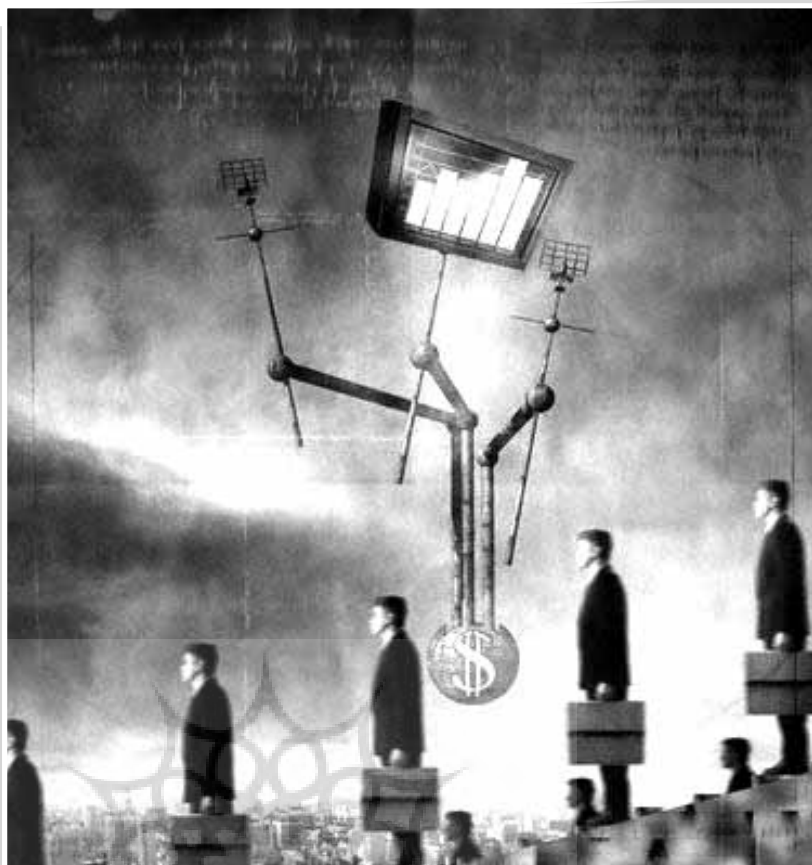
شهروند الکترونیکی مفهوم جدیدی است که همزمان با توسعه جامعه اطلاعاتی در حال شکل‌گیری است. این مفهوم با زندگی الکترونیک، ارتباط نزدیک دارد. شهروند الکترونیکی، فردی است که توانایی استفاده از فناوری اطلاعات را در امور روزمره خود داشته باشد و بتواند خدمات موردنیازش را با استفاده از سیستم‌های الکترونیکی از ادارات و مؤسسات ذی‌ربط دریافت کند. بدین ترتیب، تفریحات، آموزش، ارتباطات و تراکشن‌های فرد به روش الکترونیکی صورت می‌گیرد. بنابراین شهروندان الکترونیکی، شهروندان جامعه اطلاعاتی‌اند. اساسی‌ترین جنبه جامعه اطلاعاتی ایفای نقش اطلاعات در آن است، به طوری که تقریباً تمام فعالیت‌ها از طریق مبادله الکترونیکی اطلاعات صورت می‌پذیرد. با توجه به این مهم، برای زندگی در جامعه اطلاعاتی، توانایی‌ها و مهارت‌های خاصی در زمینه استفاده از رایانه و اینترنت موردنیاز است که شهروندان باید آنها را بیاموزند و برای رفع نیازهای خود آن را به کار ببرند. همان‌طور که اشاره شد با توجه به سطح ارائه مطالب در این کتاب، دانش‌پژوهانی که هیچ‌گونه آشنایی و دانشی در کاربری رایانه و اینترنت ندارند، در طیف مخاطبان آن قرار می‌گیرند.

مؤلف، کتاب را در هشت فصل ذیل عناوین «شروع کار با رایانه»، «مدیریت فایل‌ها و پوشه‌ها»، «کار با واژه‌پرداز»؛

مجاهد، سیماء. شهروند الکترونیکی (e-citizen). تهران: مؤسسه کتاب آراد، چاپ اول، ۱۳۸۵، ۲۶۴ ص، وزیری، شابک: ۹۶۴-۸۹۴۳-۵۰-۸

در سال‌های پایانی هزاره دوم و در آغاز هزاره سوم، فناوری اطلاعات به‌مثابه عمده‌ترین محور تحول و توسعه در جهان منظور شده و دستاوردهای ناشی از آن نیز به‌گونه‌ای با زندگی مردم عجین شده که رویگردانی و بی‌توجهی به آن، اختلال عظیمی در جامعه به‌وجود می‌آورد. فناوری اطلاعات، ثمره توسعه دنیای اطلاعات و موج سوم است. اولین بار آلون تافلر نظریه موج سوم را مطرح کرد. به اعتقاد وی، بعد از عصر صنعتی در جهان، عصر اطلاعاتی پدید خواهد آمد. در این عصر فعالیت‌های روزانه انسان متحول خواهد شد و دولت الکترونیک، آموزش الکترونیک و تجارت الکترونیک چهره زندگی افراد را متحول خواهد کرد. تقریباً از دو دهه قبل موجی که تافلر از آن سخن می‌گفت، عمومیت یافت و زندگی بشر را دست‌خوش تغییر کرد. اینترنت به‌سرعت در جهان گسترش یافت و دولت الکترونیک در کشورها پدید آمد و شهرها نیز به سمت الکترونیکی شدن پیش رفتند. اگرچه بیش از چند سال از آغاز این موج نمی‌گذرد، بدون شک جامعه اطلاعاتی و موج سوم طی چند سال آینده جهان را تسخیر خواهند کرد.

مجازی مانند درایو، پوشه و فایل نگهداری و مدیریت کند. در این فصل مفهوم درایوها و کاربرد آن، مفاهیمی مانند فایل، پوشه، برنامه و سند، ایجاد فایل و پوشه، بازیابی فایل‌ها و پوشه‌ها و جست‌وجوی آنها، آموزش داده شده است.

فصل سوم: کار با واژه‌پرداز

یکی از نرم‌افزارهای قدرتمندی که شرکت مایکروسافت تهیه کرده و کاربران بسیاری دارد، مجموعه نرم‌افزاری آفیس^۴ است که شامل چند نرم‌افزار کاربردی برای ایجاد سندهایی به صورت متن، نمودار، جدول، اسلاید و غیره است. در این فصل، پرکاربردترین عضو این مجموعه یعنی نرم‌افزار واژه‌پرداز ورد^۵ آموزش داده شده است. راه‌اندازی نرم‌افزار، معرفی منوها و دستورها، ایجاد سند متنی، قالب‌بندی متن و روش ذخیره و چاپ سند از مباحث این فصل است.

فصل چهارم: مبانی اینترنت و کار با برنامه مرورگر اینترنت

اینترنت مظهر فناوری‌های نوین است و بر اساس تعریف سازمان‌های بین‌المللی، دانش استفاده از رایانه و کاربردهای آن مانند اینترنت است که معیاری به نام «شکاف دیجیتالی» را برای مقایسه رشد فناوریانه کشورهای مختلف به دست می‌دهد. در ابتدای این فصل مفاهیم اینترنت، وب جهان‌گستر، پست الکترونیک، تفاهم‌نامه انتقال فایل^۶، تفاهم‌نامه انتقال فرامتن^۷،

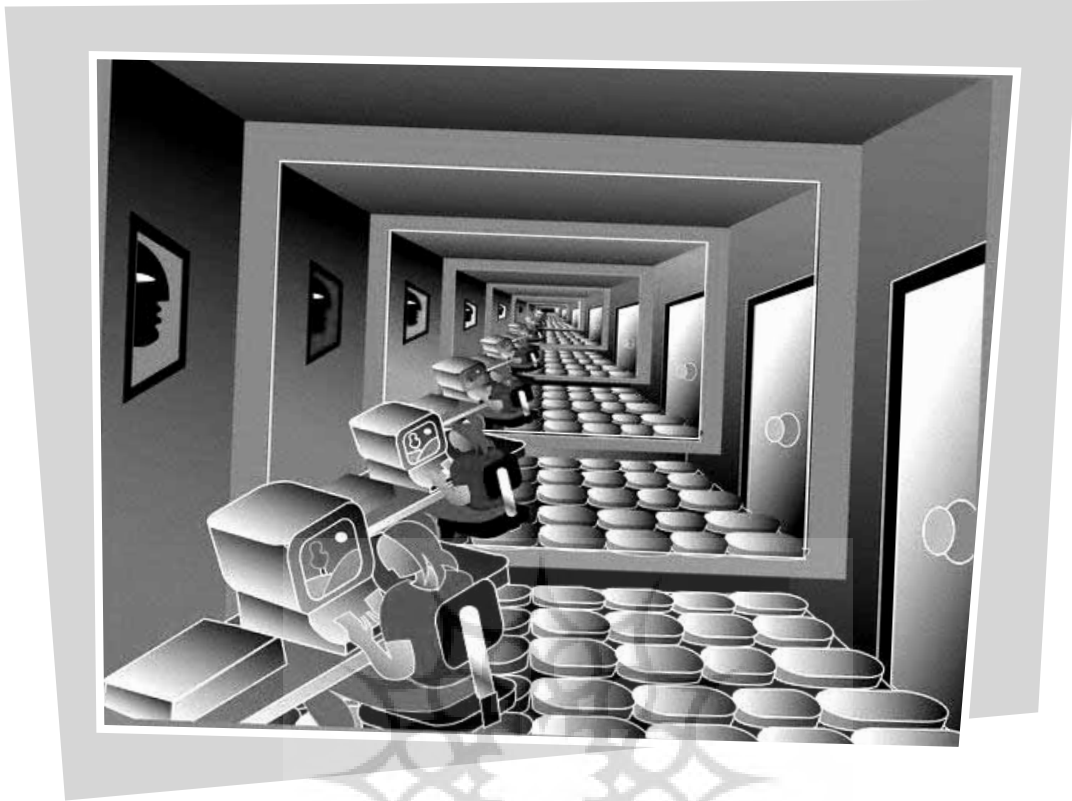
«مبانی اینترنت و کار با برنامه مرورگر اینترنت»؛ «مبانی پست الکترونیک»؛ «کار با برنامه Outlook Express و پیام‌ها»؛ «جست‌وجوهای مؤثر در اینترنت»؛ و «انجام مهارت‌های زندگی به صورت برخط» گردآوری کرده است که به جزئیاتی از هر فصل اشاره می‌شود.

فصل اول: شروع کار با رایانه

این فصل، خواننده را با مفاهیم اولیه کار با رایانه آشنا می‌کند. نویسنده در این فصل با اشاره به تاریخچه مختصری از ظهور رایانه‌ها و سیر تحول آن به رایانه‌های شخصی، درباره سخت‌افزارهای موجود در این رایانه‌ها مطالبی نقل می‌کند. سپس به معرفی ویندوز XP، سیستم عاملی که واسطه کاربر برای استفاده راحت‌تر از سخت‌افزار است، می‌پردازد. در ادامه محیط اولیه ویندوز، منوها و پنجره‌های آن، کار با موس و صفحه کلید و چگونگی استفاده از سیستم Help ویندوز بیان شده است.

فصل دوم: مدیریت فایل‌ها و پوشه‌ها

یکی از ویژگی‌های برجسته ویندوز، قابلیت نگهداری و مدیریت مستندات شخصی در قالب فایل‌ها و پوشه‌هاست. این مستندات از نظر فیزیکی روی دیسک سخت^۳ رایانه نگهداری می‌شوند و ویندوز این قابلیت را به کاربر می‌دهد که آنها را در محیط‌های

امکان را به کاربر می‌دهند که از طریق سامانه‌های این سرویس‌دهندگان، پیام را ارسال و دریافت کنند. اما ویندوز، نرم‌افزار «Outlook Express» را که به‌طور پیش‌فرض با ویندوز نصب می‌شود و نسخه کامل‌تری از آن روی مجموعه «office» وجود دارد، نیز برای این امر طراحی کرده است. در این فصل مؤلف ابتدایی‌ترین تنظیم‌ها را برای کار با این برنامه به مخاطب آموزش می‌دهد و به او می‌آموزد که چگونه یک پیام الکترونیکی را ارسال یا نامه الکترونیکی دریافت شده را مشاهده کند. مباحث دیگر این فصل شامل ارسال پاسخ پیام، مدیریت پوشه‌ها، مرتب کردن پیام‌ها در پوشه‌ها، ایجاد فهرست نشانی، ارسال پیام از طریق فهرست نشانی، امضای پیام‌ها و چاپ آنهاست.

فصل هفتم: جست‌وجوی مؤثر در اینترنت

بعد از پست الکترونیکی، جست‌وجو در اینترنت از پرکاربردترین گزینه‌های فضای مجازی است. روش‌های متداول جست‌وجو در وب که در این فصل معرفی شده‌اند، عبارت‌اند از: جست‌وجوی خودکار؛ استفاده از موتورهای جست‌وجوگر؛ استفاده از فهرست‌های جست‌وجوگر؛ به‌کارگیری ابرموتور جست‌وجوگر؛ استفاده از سایت‌های خدمات مرجع؛ به‌کارگیری کتاب‌های زرد و سفید؛ و کاربایی در اینترنت.

نشانی اینترنتی^۱، فراهم‌کننده خدمات اینترنتی^۲، دیوار آتش^۳، برای مخاطب بیان شده‌اند. سپس نحوه کار با مرورگر مشهور اینترنت یعنی «Internet Explorer» تشریح شده است. IE مرورگر اینترنتی است که همراه برنامه‌های ویندوز روی رایانه نصب می‌شود و مخصوص مشاهده صفحات وب روی شبکه اینترنت است. در ادامه شرح این نرم‌افزار، نحوه دریافت فایل‌ها^۴، برگزیدن سایت‌ها یا صفحات وب موردعلاقه، برگزیدن سایت‌های وب موردنظر در حالت ناپیوسته^۵ و ذخیره و چاپ صفحات وب آموزش داده می‌شود.

فصل پنجم: مبانی پست الکترونیک

رایج‌ترین کاربرد اینترنت، استفاده از سیستم پیام آن است که به نام پست الکترونیکی شناخته می‌شود. در این فصل درباره نشانی مورد استفاده در پست الکترونیک، ویروس‌های رایانه‌ای و هرزنامه‌هایی که از طریق نامه الکترونیکی منتشر می‌شوند، مطالبی ذکر شده است.

فصل ششم: کار با برنامه Outlook Express و پیام‌ها

برای ارسال و دریافت پست الکترونیکی، نرم‌افزارهای گوناگونی وجود دارد. بعضی از سرویس‌دهندگان پست الکترونیکی مانند «HOTMAIL»، «YAHOO» و «GMAIL» این

در کتاب اشاره شده، بسنده کرده و نتوانسته است فضای ساده و روانی را برای آموزش و کاربری این ابزارها به فراگیر مبتدی خود، خلق کند.

– با اینکه حجم بسیاری از کتاب به تصاویر مرتبط با متن اختصاص دارد، ولی استفاده آنها در غیر از اندازه واقعی یا عدم رعایت کوچک‌نمایی یا بزرگ‌نمایی یکسان در کل کتاب، مخاطب را در فهم تصاویر با مشکل روبه‌رو می‌کند.

– نکته جالب توجه در انتشار این کتاب، قرار گرفتن مقدمه قبل از فهرست در ابتدای کتاب است!

– استفاده از حاشیه کتاب برای بیان خلاصه مطالب ذکر شده در صفحه یا بیان نکات مهم، می‌توانست مفید باشد و در یادآوری مطلب و ملکه شدن در ذهن مخاطب کمک کند.

– به نظر می‌رسد انجمن‌های صنفی و تخصصی حوزه رایانه و دانشگاه‌ها از سویی و نهادهای تصمیم‌ساز فرهنگی از سوی دیگر باید فرایند منطقی و معقولی را برای خلق آثار آموزشی این حوزه تدوین کنند تا با توجه به نیاز دانش‌پژوهان ایرانی برای فراگیری دانش روز در زمینه رایانه و فناوری اطلاعات، ابتدا نیاز آنان پاسخ داده شود و سپس فضایی با شاخصه‌های همکاری و همگرایی دانشگاه، دولت و بخش خصوصی برای پربار شدن و غنای دوره‌های آموزشی این حوزه ایجاد شود.

با نگاهی به آثار متعددی که در حوزه مورد بحث کتاب حاضر منتشر شده است، این سؤال به متبادر می‌شود که، آیا با وجود انتشار آثار فراوان در این زمینه، جایی برای چنین کتاب‌هایی در بازار نشر کشور وجود دارد؟ تأمل نویسندگان و ناشران در این خصوص، می‌تواند به خلق آثاری با کمترین تکرار و همپوشانی کمک کند.

پی‌نوشت‌ها:

1. Information Society
2. Cyber Space
3. Hard Disk
4. Office
5. Word
6. FTP
7. HTTP
8. URL
9. ISP
10. Firewall
11. Download
12. Offline

فصل هشتم: انجام مهارت‌های زندگی به صورت برخط خواننده در این فصل، آنچه را در فصل‌های پیش آموخته است، در قالب دریافت اطلاعات و اخبار و خدمات آنلاین برخی وبسایت‌های دولتی و خصوصی به زبان فارسی تمرین می‌کند. مؤلف همچنین برخی پایگاه‌های اطلاع‌رسانی به زبان فارسی را در این فصل به همراه خدماتشان به کاربر معرفی می‌کند.

کتاب شهروند الکترونیکی ابتدایی‌ترین مفاهیم را برای آشنایی مخاطبان مبتدی که می‌خواهند برای اولین بار از طریق رایانه با فضای مجازی ارتباط برقرار کنند، جمع آوری می‌کند.

همزمان با همگانی شدن استفاده از رایانه و متعاقب آن تدوین دوره‌های آموزشی برای کاربری رایانه و سیستم‌های مرتبط با آن در قالب‌های کتاب، لوح فشرده و غیره، متأسفانه کیفیت فدای کمیت شده است. کتاب‌های آموزشی درباره سیستم عامل ویندوز و نرم‌افزارهای کاربردی مانند مجموعه آفیس شرکت مایکروسافت و نرم‌افزارهای گرافیکی متداول، بیشترین حجم کتاب‌های منتشرشده در حوزه رایانه را تشکیل می‌دهند. البته با توجه به این نکته که با ورود ویرایش جدید هریک از این نرم‌افزارها، به سرعت مجموعه آموزشی آن نیز وارد بازار می‌شود، متأسفانه این دوره‌های آموزشی نه تنها کیفیت ترجمه و نگارش شایسته‌ای ندارند، بلکه بدون توجه به نیاز کاربران و سطح‌بندی مخاطبان انتشار یافته‌اند.

چالش این حوزه، نبود مترجمان کارآمد و عدم آشنایی با مقوله رایانه و زبان فارسی است که نه به آموزش بسته نرم‌افزاری تسلط دارند، نه از لحاظ آشنایی با زبان و ادبیات فارسی قادر به خلق اثری با کیفیت بالا برای بهره‌برداری مخاطب هستند. دغدغه مؤلف برای گردآوری عنوان‌ها و بحث‌های مطرح شده قابل تأمل است. اما این کتاب نیز همانند آثار دیگر با رویکرد آموزشی حوزه رایانه، فاقد ویژگی‌هایی است که بتواند به‌منزله مرجع مورد استفاده فراگیران باشد. توجه به نکات ذیل برای خلق آثار مشابه یا انتشار ویرایش دیگری از این کتاب ضروری است:

– همان‌گونه که گفته شد مخاطبان کتاب، فراگیرانی هستند که هیچ‌گونه آشنایی با رایانه و سیستم‌های اطلاع‌رسانی ندارند و گردآوری مطالب بر مبنای این فرض است. سؤالی که در این زمینه مطرح است و پاسخ آن روشن نیست اینکه، چه ملاحظاتی از لحاظ جمع‌آوری و تألیف مطالب، تهیه و استفاده از تصویرها، ذکر نمونه‌های عملی و طراحی تمرین‌های همراه با متن برای این طیف از خوانندگان در کتاب رعایت شده است؟

– مؤلف در این کتاب فقط به معرفی و توضیح منوها و ابزارهای موجود در ویندوز و دیگر نرم‌افزارهای کاربردی که